

Вітер зі схилу Фудзі, або поняття „миру” у філософії Г. С. Сковороди
Зубарєв Олександр Сергійович
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Прагнучи віднайти опору для життя, упорядкувати його певним чином для себе, ми звертаємося до різних світоглядних конструктів, які пропонують нам відповіді на відомі питання про те, що ми можемо знати, що маємо робити, на що можемо сподіватися.

Якщо філософія дає нам відповідь на питання про кінцевий пункт у становленні людського духу, тобто вказує на певний стан, який знаменує завершення духовного шляху, наприклад, остаточне звільнення від життя і смерті, то в цьому пункті, жаданому або тільки необхідному, сьогосвітньому або такому, що виривається за межі життя, та чи інша філософія знаходить своє екзистенційне ядро, через яке ми і сприймаємо її по відношенню вже до власної екзистенції, відкидаємо або приймаємо, інколи дослухаємося, часто суперечимо. Звільнення, боротьба, насолода, смерть – кожна філософія виліплена з ряду понять та образів, серед яких є загальноутримуючі.

Ми спробуємо з'ясувати, чи має подібне значення поняття „миру” в філософії Г. С. Сковороди. Така мета видається нам філософськи актуальною не тільки в теоретичному аспекті, оскільки ми порушуємо заразом питання співзвучності філософських мотивів Сковороди і духовних пошуків сучасної людини.

Концептуалізація миру розгорнута Сковородою передусім в діалогах „Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни”, „Разговор, называемый алфавит, или букварь мира”, „Кольцо”, в діалогах „Беседа 1-я, нареченная observatorium (Сіон)” та „Брань архистратига Михаила со сатаной о сем: легко быть благим” автор приділяє увагу питанню сходження на „гору мира”, „пути мирному”, останній з перелічених твір, зокрема, містить цілий розділ „Путь мира, наречен пуст”.

Сковорода уповні використовував неусталеність мовної норми своєї доби (голосні „ы”, „і”, „и” в середині слова інколи змінюються поперемінно в межах одного твору), досягаючи і збільшення експресивності, виразності (наприклад, омофони „мир” і „мір”) і, певною мірою, розв'язуючи завдання вироблення власної філософської термінології (наприклад, усталене написання „мыры”).

Мир як поняття християнської духовної практики позначає собою закрити від дискурсивного осягнення чуттєво-духовну реальність, яка невід'ємна від цієї практики, утвердженої на традиціях богомислення та „дихання думками”. Сковорода використовує поняття миру як в цьому, так і в інших значеннях. В цілому, слід виділяти щонайменше п'ять значень, які в різних видозмінах, інколи ніяк не пов'язаних зі самими значеннями, позначає слово мир в філософії Г. С. Сковороди. Це і смисл, який цікавить наразі нас, певний стан душевної гармонії, „внутренній мир”, „душевний мир”, „сердечный мір”, по-друге і ширше, мир – це вічність, істинна натура, бог,

розлитий в матерії, духовний закон, по-третє, означає прихований або видимий стан душевної дисгармонії, неспокою, нудьги, „мир мирской” і, окрім цього, це спокуси світу, здатні впіймати у пастку та звести з істинного шляху. Окреме значення – кола буття, тобто самостійні, але пов’язані між собою світи, «тры мыры».

Все те, чим керує духовний закон, перебуває у мирі та спокої, як то, наприклад, природа, але людина як вільна істота і суспільство як продукт діяльності людей можуть відхилятися від божественної премудрості, а це призводить до різного роду нещасть. Людині, щоб досягти душевного миру потрібно стати на особливий мирний шлях, який має „многія степені”, йти ним значить підніматися на Сіон миру, де можливе остаточне поєднання з богом. Рух полягає у пізнанні себе самого, відкритті нетлінної природи, а відтак, очищенні від неістинних „мнень”, у згоді між власною волею і волею бога. Сковорода виводить пряму залежність між умиротворенням і наближенням волі людини до божественної волі, тобто, воля людини, і це очевидно, має завершуватися там, де закінчується вибір між вічністю і часом. Отже, досягти вершинного вияву свободи волі – означає відмовитися від неї. Цей мирний шлях з необхідністю передбачає етичне життя: „Чего хочеш ищи, но не потеряй мира” [1, с.422], тому варто говорити про етичну наповненість цього поняття. До істинного миру людину піднімають два крила: премудрість і добродійність.

Мислення ж миру стає шляхом до сповнення кожної хвилини усвідомленням людиною власного духовного існування та єства, адже ми з різною інтенсивністю перебуваємо у світі. Мати у серці мир – значить бути живим, бути присутнім, бути пильним, повернутися до цілісності та завершеної повноти.

Мир цілком можливо досягти за життя, але остаточний спокій дає лише смерть, оскільки вона позбавляє від тіла. Сковорода вчив про вічність думки, яка і в тілі, і поза ним шукає «своей сладости и покоя», і померти означає лише остаточно „взыйти в покой божій”, вилітати „на свободу духа”.

Як бачимо, мир виступає об’єднуючим, осьовим поняттям в антропоцентричній філософії Г. С. Сковороди. До кінця незбагнений, в чомусь відкритий для нас, але невимовний, світ Сковороди запрошує до миротворчості, і в чомусь важко, в чомусь легко ловити те, що відділяє культура і час, що так відчутно, але настільки ж невловимо, як вітер зі схилу Фудзі.

Література

1. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. — К.: Наукова думка, 1973. — Т. 1. — 532 с.; — Т. 2. — 576 с.